

АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ

І. М. ТРУНІНА

(Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля)

Анотація. *Мета статті – аналіз міжнародної конкурентоспроможності України. Проаналізовано міжнародну конкурентоспроможність України. Глобальний індекс конкурентоспроможності України демонструє те, що Україна за розвитком конкурентоспроможності наближається до бідних слаборозвинених країн.*

Ключові слова: *конкурентоспроможність національної економіки, конкурентна перевага, рейтинг, цінова активність, індекс.*

Конкурентоспроможність країни характеризується наявністю в ній механізмів формування умов і засобів, які сприяють вирішенню завдань загальнонаціональної безпеки, економічного розвитку та підвищення рівня життя населення. Країна, в якій не тільки ефективна економіка, а й неекономічні інститути з погляду їх впливу на економічні процеси в державі, може вважатися конкурентоспроможною і мати значний потенціал не тільки в конкурентних перевагах, але й у перевагах, пов'язаних із особливістю функціонування політичної, культурної, соціальної системи.

Міжнародна конкурентоспроможність країни – це здатність країни займати й утримувати стійкі позиції на певних сегментах світового ринку при наявності потужного економічного потенціалу, який забезпечує динамічне зростання економіки на інноваційній основі, розвинутої системи ринкових інститутів; володінні значним інтелектуальним капіталом та інвестиційними ресурсами, здатністю гнучко реагувати на зміни світової кон'юнктури та, відповідно до цього, диверсифікувати своє виробництво, максимально забезпечуючи реалізацію національних інтересів заради економічної безпеки високих стандартів життя населення.

Ідеї конкурентоспроможності національної економіки мають велике практичне значення під час розроблення програм щодо вдосконалення конкурентних переваг країни,

розвитку її експертної бази в довгостроковому періоді на національному й регіональному рівнях. Концепція конкурентоспроможності для української економіки – необхідна умова виходу із кризового стану та розв'язання проблем національної безпеки. Тільки висока конкурентоспроможність вітчизняної економіки як внутрішньому, так і на світових ринках, здатна підняти українську економіку, закласти основи для зростання життєвого рівня громадян [1].

Розглянуті визначення терміна «конкурентоспроможність національної економіки» дозволяють стверджувати, що кількісне визначення стану конкурентоспроможності економіки країни базується на зіставленні показників країн, що конкурують між собою, і побудові на їх основі рейтингу. Тобто кількісна оцінка конкурентоспроможності країн визначається за допомогою рейтингу конкурентоспроможності.

Саме за допомогою рейтингу можна визначити поточний стан відносно досліджуваної країни з іншими країнами, виявити слабкі та сильні сторони її економіки, розглянути й запропонувати певні заходи, спрямовані на підвищення рівня конкурентоспроможності. Рейтинг конкурентоспроможності країн визначається за допомогою різних методик, серед яких найбільш авторитетними є рейтинги Міжнародного інституту розвитку менедж-

менту (ІМД – Лозанна) та Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ – Давос).

Метою досліджень ІМД з конкурентоспроможності є аналіз і ранжування провідних країн світу залежно від того, як економічна ситуація в країні підтримує конкурентоспроможність головних компаній країни і філій ТНК на світовому ринку. У рейтингу аналізується стан економіки 60 провідних країн світу, з яких 30 країн є членами ОЕСР, 30 – новими індустріальними країнами, країнами, що розвиваються та країнами з перехідною економікою. Для

включення будь-якої іншої країни експерти ІМД застосовують два критерії – частку експорту та прямих іноземних інвестицій країни у світі. Для побудови рейтингу конкурентоспроможності країн використовуються 329 критеріїв, причому 2/3 усіх критеріїв конкурентоспроможності є кількісними (об'єктивні критерії), а 1/3 – взяті з опитувань (суб'єктивні критерії). Усі 329 критеріїв поділені на чотири групи індикаторів, кожна з яких розбивається на менші підгрупи (табл. 1) [3].

Таблиця 1

Індикатори визначення конкурентоспроможності країни [3]

Групи	Підгрупи				
Економічний розвиток країни	розвиток внутрішньої економіки	міжнародна торгівля	міжнародні інвестиції	зайнятість	ціни
Ефективність державного управління	державні фінанси	фіскальна політика	інституціональна система	законотворчість для підприємництва	освіта
Ефективність підприємництва	продуктивність праці	ринок робочої сили	фінанси	поведінка менеджменту	вплив глобалізації
Інфраструктура	базова	Технологічна	наукова	здоров'я	довкілля

З огляду на це, що кількість об'єктивних і суб'єктивних критеріїв співвідноситься як 1 до 0,64, вага кожного критерію підраховується у тій же пропорції. Після цього робиться ранжування усіх 329 критеріїв. У більшості випадків вищий показник означає і вищий ранг країни, наприклад, при розгляді розміру ВВП. Після того, як усі критерії проранговані, найкращому показнику за кожним критерієм присвоюється 100, а решта показників ранжуються відносно. Потім усі відносні величини додають із вагою 1 для об'єктивних показників і ділять на загальну кількість критеріїв [3].

Кожний суб'єктивний показник слід перемножити на вагу 0,64, додають усі показники, загальна сума ділиться на кількість суб'єктивних критеріїв. Сума двох одержаних чисел є результативним показником для кожної країни. Країні з найбільшим показником присвоюється 100, а решта країн ранжуються відносно. Одержана таким чином таблиця і містить у собі показники конкурентоспроможності країн на світовому ринку [7].

Україна потрапила до рейтингу вперше 2007 р. і посіла 57-ме місце. За останні п'ять років українська економіка стала конкурентоспроможнішою відразу за декількома показниками.

Дослідження міжнародної конкурентоспроможності як основної рушійної сили світового економічного розвитку є одним із найважливіших напрямів діяльності щорічного Всесвітнього економічного форуму, що проводиться в Давосі (Швейцарія). Ці дослідження охоплюють широке коло питань: виявлення і аналіз чинників найбільшого впливу на конкурентоспроможність, проведення порівняльного аналізу відповідних показників більшості країн світу, розробка рекомендацій щодо механізмів покращення конкурентоспроможності окремих країн, регіонів, а також надання узагальнених рекомендацій.

Рейтинг конкурентоспроможності будується на основі Індексу глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index – GCI), який розробив для Всесвітнього економічного форуму професором К. Сала-і-

Мартін, і вперше представив на форумі у січні 2005 р. [8].

У Звіті досліджується конкурентоспроможність країн на основі Глобального індексу конкурентоспроможності (ГІК), що складається із 12 субіндексів:

- інститути (базові вимоги);
- інфраструктура (базові вимоги);
- макроекономічна стабільність (базові вимоги);
- охорона здоров'я та початкова освіта (підсилювачі ефективності);
- вища та професійна освіта (підсилювачі ефективності);
- ефективність товарного ринку (підсилювачі ефективності);
- ефективність ринку праці (підсилювачі ефективності);
- рівень розвитку фінансового ринку (підсилювачі ефективності);
- технологічна готовність (підсилювачі ефективності);
- обсяг ринку (підсилювачі ефективності);
- конкурентоспроможність бізнесу (фактори розвитку інноваційного потенціалу);
- інновації (фактори розвитку та інноваційного потенціалу).

Стадії розвитку економіки визначаються за допомогою двох критеріїв. Перший – рівень ВВП на душу населення із врахуванням ринкового курсу валют. Цей повсюдно поширений показник використовується для приблизного розрахунку заробітних плат, оскільки не існує міжнародних даних про заробітну плату в усіх країнах [2]. Другий критерій характерний для багатих країн, процвітання яких залежить від видобутку ресурсів. У ході підрахунку визначається частка корисних копалин у загальному експорті (товари й послуги) країни. Передбачається, що за умови становлення корисних копалин у ньому понад 70 % (вимірюється за допомогою середнього значення впродовж п'яти років) країна є переважно факторно-орієнтованою.

Слабкі інституції, низька ефективність ринку товарів і проблемний фінансовий ринок – складові, які стримують зростання конкурентоспроможності України. Вища освіта та професійна підготовка, охорона здоров'я й

початкова освіта та обсяг ринку – складові, за якими в Україні все ще зберігається відносна конкурентна перевага. Найгірше порівняно з іншими країнами в Україні йдуть справи з надійністю банків, ефективністю правової системи у вирішенні суперечок і захистом прав міноритарних акціонерів. За цими показниками Україна є лідером серед аутсайдерів – гіршого результату не має жодна з порівнюваних країн. Також слід поліпшити показники якості доріг і поширення нових технологій через іноземні інвестиції.

Як і до кризи, Україна програє середнім оцінкам розвинених країн ЄС за всіма складовими конкурентоспроможності. Відносно не дуже відстає за складовими макроекономічного середовища, ефективності ринку праці та розміру ринку. Досить значне відставання за складовими інституцій, інфраструктури, технологічної готовності та інновацій. Порівняння з країнами СНД не таке однозначне: за деякими складовими Україна випереджає середні показники по СНД, зокрема, за складовими інфраструктури, охорони здоров'я, початкової та вищої освіти, професійної підготовки, технологічної готовності, розміру ринку й інновацій. Хоча у більшості наведених складових ідеться не стільки про кращі оцінки України, скільки про ще гірші оцінки серед країн СНД.

Зниження тягаря адміністративного регулювання й підвищення незалежності судової системи – пріоритетні напрями для поліпшення інституціонального середовища, тоді як для підвищення ефективності ринку товарів головним є забезпечення умов рівної та вільної конкуренції. Позитивна динаміка України супроводжується відносно позитивною динамікою її найближчих сусідів. Тому для збереження конкурентних переваг важливо не просто покращувати свій результат, а покращувати його швидше за конкурентів.

За підсумками Індексу конкурентоспроможності 2013 р. в Україні значно більше показників, які швидше стримують зростання конкурентоспроможності, ніж сприяють їй. За низкою з них країна отримала найгірші оцінки з оцінюваної вибірки країн. У складовій економічній ефективності найбільш проблемні зони України – це низький ступінь диверси-

фікації економіки та її вразливість щодо зовнішніх шоків. Підтвердженням цьому стало одне з найбільших у світі падіння ВВП у результаті кризи 2008–2009 рр. Україна також значно відстає за показниками обсягу валового внутрішнього продукту як у номінальних, так і в паритетних цінах. До слабких місць належать також інфляція споживчих цін і дефіцит поточного рахунку держави. Величина останнього досягла критичних показників упродовж останніх двох років і передусім за рахунок серйозного перевищення обсягу імпорту над експортом. Відносно перевагою України можна вважати темпи зростання ВВП (враховувалися дані 2011 р.) як загалом, так і з розрахунку на душу населення. Високе 6-те місце країна посідає також за індексом умов торгівлі у співвідношенні експортних цін до імпортних.

Конкурентними аспектами для українського бізнесу залишається загальний рівень компенсацій найнятим робітникам і, зокрема, управлінцям і фахівцям сервісних професій. Традиційно високо оцінені соціальні показники, як-от середня кількість робочих годин протягом року й співвідношення чоловіків і жінок у трудових ресурсах країни [5].

Покращення позицій України в такому рейтингу можна досягнути не тільки шляхом глобальних реформ. Більшість показників рейтингу можна підвищити досить простими адміністративними методами. При невеликих зусиллях можна досягнути суттєвих змін у рейтингу, на які звернуть увагу інвестори. Важливою тезою залишається усвідомлення того, що кризові періоди, особливо фінансово-економічного характеру, – це ідеальний час для впровадження структурних реформ. Коли економіки всіх країн зростають, окремим державам відзначитися не так легко. А сьогодні, коли інвестори знаходяться в стані очікування, інвестують мало й обережно, український уряд одержав час для того, щоб зосередитися на зростанні рейтингів країни вже протягом 2011–2012 рр. І коли через рік-два криза закінчиться, а інвестиційний рейтинг України тим часом покращиться, прийдуть інвестори, а з ними й пряма дохідність для державного бюджету, нові робочі місця тощо [4, 6].

Україні насамперед треба звернути увагу на діяльність законодавчих органів, державну політику, тому що головною проблемою залишається марнотратство державних коштів, державне регулювання, довіра як до політиків, так і до правоохоронних органів, адміністративні бар'єри, організована злочинність, захист прав власності, у тому числі інтелектуальної. Збільшення дефіциту бюджету та державного боргу змушує Україну бути в рейтингу майже останньою. Також треба вдосконалити банківську сферу, оскільки надійність банківської системи в Україні найнижча серед інших країн рейтингу. Глобальною метою України на цьому етапі розвитку є економічне зростання для наближення до рівня розвинених країн.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамов В. А. Интеллектуальные ресурсы как конкурентное преимущество фирмы / Абрамов В. А. // Государственная служба. – 2005. – № 6 (32). – С. 32–36.
Abramov V. A. Intellektualnyie resursyi kak konkurentnoe preimushchestvo firmy / Abramov V. A. // Gosudarstvennaya sluzhba. – 2005. – № 6 (32). – S. 32–36.
2. Азоев Г. Л. Конкурентные преимущества фирмы / Г. Л. Азоев, А. П. Челенков. – М. : ОАО «Типография «НОВОСТИ», 2000. – 256 с.
Azoev G. L. Konkurentnyie preimushchestva firmy / G. L. Azoev, A. P. Chelenkov. – M. : ОАО «Tipografiya «NOVOSTI», 2000. – 256 s.
3. Андрійчук Ю. А. Інновації як рушійний фактор глобальної конкуренції / Ю. А. Андрійчук // Львівська політехніка. – 2010. – № 690. – С. 513–518.
Andriyчук Yu. A. Innovatsiyi yak rushiyniy faktor globalnoyi konkurenciyi / Yu. A. Andriyчук // Lvivska politehnika. – 2010. – № 690. – S. 513–518.
4. Андерсон Т. Введение в многомерный статистический анализ : [пер. с англ.] / Андерсон Т. – М. : ГИФМЛ. – 1963. – 500 с.

- Anderson T. Vvedenie v mnogomernyyi statisticheskiy analiz : [per. s angl.] / Anderson T. – М. : GIFML. – 1963. – 500 s.
5. Антонюк Л. Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації : монографія / Антонюк Л. Л. – К. : КНЕУ, 2004. – С. 104–105.
- Antonyuk L. L. Mizhnarodna konkurentospro-mozhnist krayin: teoriya ta mehanizm reali-zatsiyi : monografiya / Antonyuk L. L. – К. : КНЕУ, 2004. – С. 104–105.
6. Арбузова Т. А. Методический подход к идентификации конкурентных преимуществ агропромышленного комплекса региона [Электронный ресурс] / Т. А. Арбузова. – Режим доступа: http://www.rusnauka.com/9.../13_84342.doc.htm. – Назва з екрана.
- Arbuzova T. A. Metodicheskiy podhod k identifikatsii konkurentnyih preimuschestv agropro-myishlennogo kompleksa regiona [Elektronnyiy resurs] / T. A. Arbuzova. – Rezhim dostupu:
7. Белоусова К. И. Позиціонування підприємства: зміст та аспекти / К. И. Белоусова // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2011. – № 11 (153). – Ч. II. – С. 24–28.
- Belousova K. I. Pozitsionuvannya pidpriemstva: zmist ta aspekti / K. I. Belousova // Visnik Shidnoukrayinskogo natsionalnogo universitetu imeni Volodimira Dalya. – 2011. – № 11 (153). – Ch. II. – S. 24–28.
8. Буркинский Б. В. Экономическая оценка конкурентоспособности / Б. В. Буркинский, А. А. Стрелец. – Одесса : ИПРЭИ НАН Украины, 1998. – 54 с.
- Burkinskiy B. V. Ekonomicheskaya otsenka konkurentosposobnosti / B. V. Burkinskiy, A. A. Strelets. – Odessa : IPREI NAN Ukrainyi, 1998. – 54 s.

И. М. Труніна (сточноукраїнський національний університет імені Володимира Даля). **Анализ международной конкурентоспособности Украины.**

Аннотация. Цель статьи – анализ международной конкурентоспособности Украины. Проанализирована международная конкурентоспособность Украины. Глобальный индекс конкурентоспособности Украины демонстрирует то, что Украина по развитию конкурентоспособности приближается к бедным слаборазвитым странам.

Ключевые слова: конкурентоспособность национальной экономики, конкурентное преимущество, рейтинг, ценовая активность, индекс.

I. Trunina (East-Ukrainian V. Dal National University). **The analysis of the international competitiveness of Ukraine.**

Summary. Analysis of international competitiveness of Ukraine. The international competitiveness of Ukraine has been analyzed. The global index of competitive ness of Ukraine demonstrates that, as to development of competitiveness, Ukraine approach espoorund erdeveloped countries.

Keywords: competitiveness of national economy, competitive advantage, rating, pricing activity, index.